

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**Кафедра управління державними і корпоративними
фінансами**

К. А. Карачарова

ПОДАТКОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Конспект лекцій

Харків – 2020

Карачарова К. А. Податковий менеджмент: Конспект лекцій.
– Харків: УкрДУЗТ, 2020. – 52 с.

Рекомендовано для здобувачів вищої освіти за другим (магістерським) освітнім рівнем спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» для освітніх програм «Управління фінансами, банківська справа та страхування», «Управління фінансами та трейдинг на світових фінансових ринках».

Іл. 1, бібліогр.: 14 назв.

Конспект лекцій розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри управління державними і корпоративними фінансами 22 травня 2020 року, протокол № 14.

Рецензент

доц. О. Д. Стешенко

ЗМІСТ

Вступ	5
Змістовий модуль 1. Теоретико-методичні засади побудови податкового менеджменту підприємства	6
Тема 1. Теоретичні та організаційні основи податкового менеджменту	6
1.1 Поняття податкового менеджменту та його функції	6
1.2 Система податкових органів	9
1.3 Права та обов'язки керівників органів податкової служби та їх заступників	14
1.4 Права та обов'язки платників податків	14
Тема 2. Система державного податкового менеджменту	16
2.1 Предмет, об'єкт і суб'єкт державного податкового менеджменту	16
2.2 Податкове право. Мета державного податкового менеджменту	18
Тема 3. Облік платників податків, податкових надходжень та обслуговування платників податків	24
3.1 Загальні положення щодо обліку платників податків	24
3.2 Взяття на облік юридичних осіб та відокремлених підрозділів юридичних осіб	27
Тема 4. Планування та організація проведення перевірок	33
4.1 Зміст контрольного процесу, який здійснюють працівники органів податкового контролю. Суб'єкти податкового контролю	33
4.2 Види податкових перевірок. Організація і здійснення перевірок	34
Змістовий модуль 2. Складові елементи податкового менеджменту та їх характеристика	39
Тема 5. Узгодження податкових зобов'язань та забезпечення їх сплати податковими органами	39
5.1 Апеляційне узгодження сум податкових зобов'язань	39
5.2 Податкові вимоги та джерела сплати податкових зобов'язань	40
5.3 Податкова застава	41
5.4 Адміністративний арешт активів платників податків	42
5.5 Розстрочення та відстрочення податкових зобов'язань	42

Тема 6. Контрольна діяльність податкових органів	43
6.1 Податковий контроль та повноваження органів державної влади щодо його здійснення	43
6.2 Контроль сплати ПДВ	44
6.3 Контроль сплати податку на прибуток підприємств	44
6.4 Контроль сплати платежів за ресурси	44
Тема 7. Відповідальність платників податків	46
7.1 Фінансова відповідальність платників податків	46
7.2 Адміністративна відповідальність	47
7.3 Кримінальна відповідальність	48
Тема 8. Корпоративний податковий менеджмент	49
8.1 Сутність та елементи корпоративного податкового менеджменту	49
8.2 Податкове планування на підприємствах	50
8.3 Ухилення від оподаткування	50
Список літератури	52

ВСТУП

Конспект лекцій з дисципліни «Податковий менеджмент» складено відповідно до підготовки освітньо-професійного рівня *магістра* спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» для освітніх програм «Управління фінансами, банківська справа та страхування», «Управління фінансами та трейдинг на світових фінансових ринках».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є сутність, головні теоретичні та практичні аспекти ведення податкового обліку, розкриття методичних і теоретичних основ податкового менеджменту підприємства.

Метою викладання навчальної дисципліни «Податковий менеджмент» є розкриття сутності методологічних і теоретичних основ податкового менеджменту підприємства, його структури, системи побудови та особливостей функціонування в Україні. Вивчення цього курсу дає можливість майбутнім фахівцям приймати обґрунтованіші рішення як на рівні держави, так і на рівні підприємства.

Завданнями навчальної дисципліни, що мають бути вирішені у процесі її викладання, є засвоєння студентами теоретичних знань та набуття практичних навичок щодо формування уявлення про податковий менеджмент; розкриття сутності і методів податкового менеджменту; вивчення законодавчих та нормативних актів з метою виявлення змін в податковій системі, визначення порядку врахування змін, якщо вони мали місце; отримання навичок ведення податкового обліку та своєчасного подання податкової звітності.

Згідно з вимогами підготовки освітнього рівня *магістра* студенти повинні:

знати: зміст, сутність функцій та принципів організації податкового менеджменту на підприємстві, інформаційного забезпечення податкового менеджменту на підприємстві; зміст та методику проведення податкового аналізу податкових платежів підприємства; планування податкових платежів і методів їх здійснення; методів контролю за сплатою податкових платежів; податкового регулювання та його змісту;

вміти: застосувати методику обчислення і сплати податків; скласти податкову звітність; працювати із законодавчим та інструктивним матеріалом, правильно його трактувати, розуміти та використовувати.

Змістовий модуль 1. Теоретико-методичні засади побудови податкового менеджменту підприємства

Тема 1. Теоретичні та організаційні основи податкового менеджменту

- 1.1 Поняття податкового менеджменту та його функції.
- 1.2 Система податкових органів.
- 1.3 Права та обов'язки керівників органів податкової служби та їх заступників.
- 1.4 Права та обов'язки платників податків.

1.1 Поняття податкового менеджменту та його функції

На сучасному етапі перебудови української економіки, тобто переходу її до ринкового типу, неможливо задовольнити потреби суспільства без науково обгрунтованої системи вилучення у суб'єктів господарства частини створеної доданої вартості у вигляді податків.

Для здійснення цих радикальних змін у суспільстві необхідна адекватна система управління, яка базувалась би на ринкових відносинах та морально-етичних позиціях та змогла забезпечити ефективну діяльність як підприємницьких, так і державних структур. Така система не може виникнути самостійно, а її створення є окремою проблемою, яка потребує особливого аналізу та комплексного підходу до вирішення.

Для того щоб акцентувати увагу на важливості змін у сфері управління та підкреслити, що нова управлінська система, яка сьогодні формується у сфері оподаткування, заснована на інших принципах і докорінно відрізняється від тієї, що існувала раніше, з'являється така специфічна форма управління, як **податковий менеджмент**.

Податковий менеджмент – це сукупність прийомів та методів організації податкових відносин з метою забезпечення формування дохідної частини бюджету та впливу податків на розвиток виробництва і соціальної сфери.

Кожна система управління, в тому числі й державний податковий менеджмент, включає дві взаємопов'язані складові – об'єкт і суб'єкт управління. На якості управління позначаються як

знання об'єкта (або системи, якою управляють), так і суб'єкта (або системи, яка управляє).

Суб'єктами державного податкового менеджменту є держава в особі її уповноважених органів.

Об'єктом державного податкового менеджменту є податкова система держави.

Предметом державного податкового менеджменту є правове та організаційне забезпечення створення та функціонування податкової системи держави.

Метою державного податкового менеджменту є забезпечення створення та функціонування оптимальної податкової системи та забезпечення дохідної частини бюджету.

Функції державного податкового менеджменту

У Великому тлумачному словнику російської мови одним із визначень терміна «функція» є «напрямок діяльності відповідно до призначення якої-небудь організації, установи» [6]. Виходячи із цього функції державного **податкового** менеджменту можна позначити як напрямки діяльності з управління податковою системою держави з метою забезпечення необхідних надходжень до бюджету держави й досягнення ефективного розвитку економіки держави.

Функція планування податкової системи полягає, насамперед, у розробці законодавчих нормативних актів, які регламентують порядок організації й функціонування податкової системи держави на основі обраної податкової політики держави.

Для виконання цієї функції розробляються концептуальні основи оподаткування в державі, тобто визначається податкова політика, яка залежить від обраної моделі економічного розвитку держави [5].

Функція контролю податкової системи передбачає комплекс заходів, спрямованих на перевірку ефективності функціонування чинної податкової системи держави з метою внесення до неї необхідних коригувань.

У процесі реалізації цієї функції аналізуються результати діяльності податкової системи, зокрема, причини відхилень фактичних податкових надходжень до бюджету від запланованих, результати стимулювання за допомогою пільгової системи оподаткування пріоритетних галузей розвитку економіки

держави, зіставляються суми податкових надходжень з витратами на функціонування органів податкового контролю й адміністрування тощо.

Функція регулювання податкової системи полягає в коригуванні чинної податкової системи з метою підвищення її ефективності. Реалізується функція регулювання на основі аналізу результатів функції контролю податкової системи, за підсумками якого може прийматися рішення щодо внесення змін до чинної податкової системи держави [7].

Слід зазначити, що сьогодні нормами ст. 1 Закону «Про систему оподаткування» [4] встановлено, що ставки, механізм справляння податків і зборів (обов'язкових платежів), за винятком особливих видів мита та збору у вигляді цільової надбавки до чинного тарифу на електричну та теплову енергію, збору у вигляді цільової надбавки до затвердженого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності, і пільги щодо оподаткування не можуть встановлюватися або змінюватися іншими законами України, крім законів про оподаткування. А зміни і доповнення до цього закону, інших законів України про оподаткування стосовно надання пільг, зміни податків, зборів (обов'язкових платежів), механізму їх сплати вносяться до цього закону, інших законів України про оподаткування не пізніше ніж за шість місяців до початку нового бюджетного року і набирають чинності з початку нового бюджетного року.

Проте на практиці ці норми порушуються, і більшість змін щодо порядку оподаткування вноситься законом про державний бюджет на відповідний рік без дотримання терміну в шість місяців. Такий порядок негативно впливає на стан податкового законодавства і тому виникає потреба в його скасуванні і дотриманні базових законодавчих правил.

Враховуючи те, що податковий менеджмент являє собою комплекс взаємопов'язаних управлінських рішень і заходів на різних рівнях управління оподаткуванням, він поділяється так:

- макрорівні (державна) – фіскальний менеджмент;
- мікрорівні (підприємство, фірма) – корпоративний менеджмент;
- субмікрорівні (домогосподарство чи конкретна фізична особа) – персональний менеджмент.

1.2 Система податкових органів

Система податкових органів – це розгалужена мережа спеціалізованих структур. У вузькому значенні слова податкові органи ідентичні податковій адміністрації з підвідомчими їй інспекціями. Вони здійснюють контроль тільки за надходженням до бюджету податкових платежів. Податкові служби в широкому значенні слова забезпечують надходження до бюджету всіх відрахувань, які згідно із законом включені до податкової системи. У цьому випадку система податкових органів включає також і митні органи, казначейства і податкову поліцію.

Управління у сфері оподаткування здійснюють податкові органи, які, з погляду податкового менеджменту, доцільно подати у вигляді трьох груп [2]:

- органи законодавчої і виконавчої влади (Верховна Рада України, Секретаріат Президента України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України);
- органи оперативного управління в податковій сфері;
- органи не фінансового профілю, що виконують тільки окремі функції, пов'язані з податковою діяльністю.

Верховна Рада України здійснює законотворчу діяльність у сфері оподаткування, бере участь у плануванні податків, розглядаючи і затверджуючи проект бюджету на наступний рік.

Секретаріат Президента України видає Укази з питань оподаткування, що не урегульовані законодавчими актами.

Кабінет Міністрів України і Міністерство фінансів України здійснюють:

- розроблення заходів щодо фінансового і податкового стимулювання підприємницької діяльності в державі;
- розроблення проектів нормативів відрахувань від загальнодержавних податків у місцеві бюджети;
- забезпечення виконання державного бюджету, фінансового поповнення державних позабюджетних фондів;
- розроблення заходів щодо удосконалення податкової політики і податкової системи; розроблення інструкцій і методичних вказівок з питань оподаткування;
- методичне управління бухгалтерським обліком і звітністю підприємств і порядком складання звітності;

- узагальнення практики застосування податкового законодавства і внесення пропозицій з удосконалення цього законодавства.

Податкова служба – це сукупність державних органів управління, які організують і контролюють надходження податків, зборів, податкових і неподаткових платежів до різних рівнів [2].

До системи органів державної податкової служби належать:

- Державна податкова адміністрація України;
- спеціалізовані державні податкові інспекції;
- спеціальні підрозділи з боротьби з податковими правопорушеннями – податкова поліція.

Завданнями органів державної податкової служби є:

- здійснення контролю за додержанням податкового законодавства, правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджетів, державних цільових фондів податків і зборів (обов'язкових платежів), а також неподаткових доходів, установлених законодавством;

- внесення у встановленому порядку пропозицій щодо вдосконалення податкового законодавства;

- прийняття у випадках, передбачених законом, нормативно-правових актів і методичних рекомендацій з питань оподаткування;

- формування та ведення Державного реєстру фізичних осіб - платників податків та Єдиного банку даних про платників податків - юридичних осіб;

- надання податкових консультацій;

- запобігання злочинам та іншим правопорушенням, віднесеним законом до компетенції податкової поліції, їх розкриття, припинення, розслідування та провадження у справах про адміністративні правопорушення [2].

Функції Державної податкової адміністрації України:

1) виконує безпосередньо, а також організовує роботу державних податкових адміністрацій та державних податкових інспекцій, пов'язану із:

- здійсненням контролю за своєчасністю, достовірністю, повнотою нарахування та сплати податків та зборів, контролю за валютними операціями, контролю за додержанням порядку проведення готівкових розрахунків за товари у встановленому законом порядку, а також контролю за наявністю документа, що підтверджує державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців відповідно до закону, за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів;

- здійсненням контролю за додержанням виконавчими комітетами сільських і селищних рад порядку прийняття і обліку податків, інших платежів від платників податків, своєчасністю і повнотою перерахування цих сум до бюджету;

- обліком платників податків, інших платежів;

- виявленням і веденням обліку надходжень податків, інших платежів, супроводженням Єдиного реєстру податкових накладних;

- проведенням роботи з боротьби з незаконним обігом алкогольних напоїв та тютюнових виробів, веденням реєстрів імпортерів, експортерів, оптових та роздрібних торговців, місць зберігання алкогольних напоїв та тютюнових виробів, участю у розробленні пропозицій щодо основних напрямів державної політики і проектів державних програм у сфері боротьби з незаконним обігом алкогольних напоїв та тютюнових виробів, організацією виконання актів законодавства;

- здійсненням систематичного контролю за їх реалізацією, узагальненням практики застосування законодавства, застосуванням у випадках, передбачених законодавством, фінансових санкцій до суб'єктів підприємницької діяльності за порушення законодавства про виробництво і обіг спирту етилового, коньячного, плодового, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, здійсненням заходів щодо вилучення та знищення або передачі на промислову переробку алкогольних напоїв, знищення тютюнових виробів, що були незаконно вироблені чи знаходилися у незаконному обігу;

2) видає у випадках, передбачених законом, нормативно-правові акти і методичні рекомендації з питань оподаткування, які підлягають обов'язковому опублікуванню. У разі, якщо

зазначені акти є регуляторними, вони розробляються, розглядаються, приймаються та оприлюднюються з урахуванням вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»;

3) затверджує форми податкових розрахунків, звітів, декларацій та інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, інших платежів, декларацій про валютні цінності, зразок картки фізичної особи - платника податків та інших обов'язкових платежів, форму повідомлення про відкриття або закриття юридичними особами, фізичними особами - суб'єктами підприємницької діяльності банківських рахунків, а також форми звітів про роботу, проведену органами державної податкової служби;

4) в порядку, встановленому законом, надає податковій консультації, організовує виконання цієї роботи органами державної податкової служби;

5) здійснює заходи щодо добору, розстановки, професійної підготовки та перепідготовки кадрів для органів державної податкової служби;

б) надає органам державної податкової служби методичну і практичну допомогу в організації роботи, проводить обстеження та перевірки її стану;

7) організовує роботу зі створення інформаційної системи автоматизованих робочих місць та інших засобів автоматизації та комп'ютеризації робіт органів державної податкової служби;

8) розробляє проекти законів України та інших нормативно-правових актів щодо форм та методів проведення планових та позапланових виїзних перевірок у рамках контролю за додержанням законодавства;

9) при виявленні фактів, що свідчать про організовану злочинну діяльність, або дій, що створюють умови для такої діяльності, направляє матеріали з цих питань відповідним спеціальним органам з боротьби з організованою злочинністю;

10) передає відповідним правоохоронним органам матеріали за фактами правопорушень, якщо їх розслідування не належить до компетенції податкової поліції;

11) подає Міністерству фінансів України та Головному управлінню Державного казначейства України звіт про надходження податків, інших платежів;

12) вносить пропозиції та розробляє проекти міжнародних договорів стосовно оподаткування, виконує в межах, визначених законодавством, міжнародні договори з питань оподаткування;

13) надає фізичним особам - платникам податків та інших обов'язкових платежів реєстраційні номери облікових карток і направляє до державної податкової інспекції за місцем проживання фізичної особи або за місцем отримання нею доходів чи за місцезнаходженням об'єкта оподаткування картку з реєстраційним номером облікової картки та веде Єдиний банк даних про платників податків - юридичних осіб;

14) прогнозує, аналізує надходження податків, інших платежів, джерела податкових надходжень, вивчає вплив макроекономічних показників і податкового законодавства на надходження податків, інших платежів, розробляє пропозиції щодо їх збільшення та зменшення втрат бюджету;

15) забезпечує виготовлення марок акцизного збору, їх зберігання, продаж та організовує роботу, пов'язану із здійсненням контролю за наявністю цих марок на пляшках (упаковках) алкогольних напоїв і на пачках (упаковках) тютюнових виробів під час їх транспортування, зберігання і реалізації; організовує роботу, пов'язану із здійсненням контролю за дотриманням суб'єктами підприємницької діяльності, які здійснюють роздрібну торгівлю тютюновими виробами, максимальних роздрібних цін на тютюнові вироби, встановлених виробниками або імпортерами таких тютюнових виробів;

16) вносить в установленому порядку пропозиції щодо вдосконалення податкового законодавства;

17) організовує у межах своїх повноважень роботу щодо забезпечення охорони державної таємниці в органах державної податкової служби;

18) здійснює заходи щодо запобігання, виявлення та припинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією;

19) забезпечує безпеку діяльності органів державної податкової служби та їх працівників, а також захист працівників від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням ними службових обов'язків [2].

1.3 Права та обов'язки керівників органів податкової служби та їх заступників

Посадові особи контролюючих органів зобов'язані:

- 1) дотримуватися Конституції України та діяти виключно відповідно до інших законів України, інших нормативних актів;
- 2) забезпечувати сумлінне виконання покладених на контролюючі органи функцій;
- 3) забезпечувати ефективну роботу та виконання завдань контролюючих органів відповідно до їх повноважень;
- 4) не допускати порушень прав та охоронюваних законом інтересів громадян, підприємств, установ, організацій;
- 5) коректно та уважно ставитися до платників податків;
- 6) не допускати розголошення інформації з обмеженим доступом, що одержується, використовується, зберігається під час реалізації функцій, покладених на контролюючі органи;
- 7) надавати органам державної влади та органам місцевого самоврядування на їх письмовий запит відкриту податкову інформацію в порядку, встановленому законом;
- 8) за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків посадові особи контролюючих органів несуть відповідальність згідно із законом;
- 9) шкода, завдана неправомірними діями посадових осіб контролюючих органів, підлягає відшкодуванню за рахунок коштів державного бюджету, передбачених таким контролюючим органам [2].

1.4 Права та обов'язки платників податків

Права та обов'язки платників податків викладені в Податковому кодексі в першому розділі, зокрема в ст. 16, **платники податків зобов'язані:**

- 1) стати на облік у контролюючих органах в порядку, встановленому законодавством України;
- 2) вести в установленому порядку облік доходів і витрат, складати звітність, що стосується обчислення і сплати податків та зборів;
- 3) подавати до контролюючих органів у порядку, встановленому податковим та митним законодавством,

декларації, звітність та інші документи, пов'язані з обчисленням і сплатою податків та зборів;

4) сплачувати податки та збори в строки та у розмірах;

5) подавати на належним чином оформлену письмову вимогу контролюючих органів документи з обліку доходів, витрат та інших показників, пов'язаних із визначенням об'єктів оподаткування, первинні документи, реєстри бухгалтерського обліку, фінансову звітність, інші документи, пов'язані з обчисленням та сплатою податків та зборів. У письмовій вимозі обов'язково зазначаються конкретний перелік документів, які повинен надати платник податків, та підстави для їх надання;

б) подавати контролюючим органам інформацію, відомості про суми коштів, не сплачених до бюджету в зв'язку з отриманням податкових пільг, та напрями їх використання;

7) подавати контролюючим органам інформацію в порядку, у строки та в обсягах, встановлених податковим законодавством;

8) виконувати законні вимоги контролюючих органів щодо усунення виявлених порушень законів з питань оподаткування та митної справи і підписувати акти (довідки) про проведення перевірки;

9) не перешкоджати законній діяльності посадової особи контролюючого органу під час виконання нею службових обов'язків та виконувати законні вимоги такої посадової особи;

10) повідомляти контролюючим органам за місцем обліку такого платника про його ліквідацію або реорганізацію протягом трьох робочих днів з дня прийняття відповідного рішення;

11) повідомляти контролюючі органи про зміну місцезнаходження юридичної особи та зміну місця проживання фізичної особи - підприємця;

12) забезпечувати збереження документів, пов'язаних з виконанням податкового обов'язку, протягом строків;

13) допускати посадових осіб контролюючого органу під час проведення ними перевірок до обстеження приміщень, територій (крім житла громадян), що використовуються для одержання доходів чи пов'язані з утриманням об'єктів оподаткування, а також для проведення перевірок з питань обчислення і сплати податків та зборів [2].

Тема 2. Система державного податкового менеджменту

2.1 Предмет, об'єкт і суб'єкт державного податкового менеджменту.

2.2 Податкове право. Мета державного податкового менеджменту.

2.1 Предмет, об'єкт і суб'єкт державного податкового менеджменту

Кожна система управління, в тому числі й державний податковий менеджмент, включає дві взаємопов'язані складові – об'єкт і суб'єкт управління. На якості управління позначаються як знання об'єкта (або системи, якою управляють), так і суб'єкта (або системи, яка управляє).

Суб'єктами державного податкового менеджменту є держава в особі уповноважених органів, а от щодо визначення його предмета й об'єкта погляди фахівців розходяться.

У розширеному трактуванні предметом державного податкового менеджменту є економічні процеси руху та перерозподілу вартостей переважно в грошовій формі шляхом здійснення як обов'язкових та безоплатних платежів, так і регульовального впливу на учасників економічного простору в потрібному для суспільства соціально-економічному напрямі. Об'єктом державного податкового менеджменту за цього підходу виступають різні за характером та складом відносини, що виникають в суспільстві з приводу організації та здійснення цих економічних процесів на різних рівнях управління.

Отже, об'єктом державного податкового менеджменту є податкова система держави.

Предметом державного податкового менеджменту є правове та організаційне забезпечення створення та функціонування податкової системи держави.

Правове забезпечення полягає в розробці та прийнятті нормативних актів, що регулюють суспільні відносини у сфері оподаткування, сукупність яких становить податкове право.

Чинна система нормативно-правових актів і, перш за все, податкових законів, регулює відносини:

— між державою і платником стосовно визначення основних елементів оподаткування; порядку обчислення і справляння податків, зборів, обов'язкових платежів; правового статусу платників, їх відповідальності перед державою за порушення податкового законодавства;

— між державою і органами місцевого самоврядування щодо розмежування їхніх прав законодавчої ініціативи у податковій сфері, законодавчого закріплення за бюджетами кожного рівня влади власної дохідної бази, законодавчого визначення тієї частки загальнодержавних податків, яка на постійній чи довготривалій основі закріплюється за місцевими бюджетами, правового регулювання системи фінансового вирівнювання;

— між державою і органами, що забезпечують справляння податків, зборів, обов'язкових платежів, з приводу визначення правового статусу цих органів; порядку адміністрування податків, зборів, обов'язкових платежів; відповідальності за забезпечення своєчасного надходження податків, зборів, обов'язкових платежів до бюджетів всіх рівнів; дотримання податкового законодавства;

— між органами податкової служби і платниками стосовно їхніх взаємин, прав та обов'язків і механізму їх реалізації.

Цей аспект податкових відносин в умовах створення вітчизняної правової держави має такі особливості:

— всі без винятку елементи податкової системи підлягають правовому регулюванню;

— законам належить провідна роль у процесі регулювання податкових відносин порівняно з іншими нормативно-правовими актами;

— у деяких країнах сукупність податкових законів зводиться в податковий кодекс, основним принципом укладання якого є реалізація погляду на податкові закони як на цілісну систему.

Відносини у сфері податкового менеджменту, а також визначення правових основ його побудови та функціонування регулюються Конституцією України і прийнятими нормативно-правовими актами з питань оподаткування.

У податковому праві виділяють загальну, спеціальну (особливу) та міжнародну частини.

Загальна частина містить у собі норми, які встановлюють:

- 1) принципи податкового права;
- 2) систему й види податків і зборів;
- 3) права й обов'язки учасників відносин, регульованих податковим правом;
- 4) підстави виникнення, зміни й припинення обов'язку зі сплати податків і зборів;
- 5) порядок добровільного й примусового виконання обов'язку зі сплати податків і зборів;
- 6) порядок здачі податкової звітності й податкового контролю;
- 7) способи й порядок захисту прав платників податків.

2.2 Податкове право. Мета державного податкового менеджменту

В Україні ці норми закріплені в законах «Про систему оподаткування», «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами й державними цільовими фондами» (далі закон № 2181), «Про державну податкову службу в Україні» (далі Закон «Про ДПС»); Митному кодексі України (далі Митний кодекс).

Спеціальна (особлива) частина в податковому праві містить норми, які регулюють порядок стягнення окремих податків і зборів.

В Україні спеціальна частина складається з низки законів і декретів, що регламентують порядок стягнення податків і зборів, передбачених Законом «Про систему оподаткування», зокрема: Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» (далі Закон «Про прибуток»); Закон України «Про податок на додану вартість» (далі Закон "Про ПДВ"); Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» (далі Закон «Про ПДФО»); Декрет Кабінету Міністрів України «Про акцизний збір» (далі Декрет «Про акциз»); Декрет Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки й збори» (далі Декрет «Про місцеві податки») тощо.

Міжнародна частина в податковому праві містить норми, що регулюють специфіку дії міжнародних актів у національному законодавстві.

Норми міжнародного оподаткування регулюються міжнародним податковим правом, до якого в Україні відносять міжнародні конвенції (договори) про запобігання подвійного оподаткування. Ці положення мають пріоритет перед нормами вітчизняного законодавства (ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України»).

Склад податків і зборів, що стягуються на території України, закріплений у ст. 14 Закону «Про систему оподаткування», відповідно до якої до переліку податків і зборів включають загальнодержавні й місцеві податки і збори.

Загальнодержавні податки та збори встановлюються Верховною Радою України і стягуються на всій території України, місцеві податки та збори вводяться сільськими, селищними, місцевими радами відповідно до переліку й у межах граничних розмірів ставок, встановлених законами України (Декретом «Про місцеві податки»).

Проте нині закріплений у Законі «Про систему оподаткування» перелік податків не повною мірою відповідає фактичному стану податкового адміністрування. Наприклад, деякі податкові платежі, незважаючи на згадування в Законі «Про систему оподаткування» на території України не стягуються (податок на нерухоме майно (нерухомість), збір до Фонду ліквідації аварії на ЧАЕС, збір у Державний інноваційний фонд, гербовий збір та ін.). Водночас існують податки, не зазначені в Законі «Про систему оподаткування», обов'язковість сплати яких передбачена іншими нормативними актами України, наприклад, єдиний податок.

Такі розбіжності обумовлені недопрацюванням законодавців і породжують проблеми процедурного характеру в адмініструванні податків, зокрема в ситуації застосування кримінальної відповідальності за несплату податків, не передбачених Законом «Про систему оподаткування» (ст. 212 Кримінального кодексу України). Тому до першочергових, нагальних потреб слід віднести уніфікацію норм законодавчих актів, що регулюють порядок оподаткування платників податків.

Порядок контролю й адміністрування податків і зборів в Україні регламентується законом № 2181, Законом «Про ДПС», Митним кодексом, Указом Президента «Про Положення про Пенсійний фонд України».

Податкова система в Україні виникла разом із становленням незалежності в країні в 1991 р. і перебуває в процесі постійного розвитку й удосконалення. Динамізм законодавства є однією з найскладніших проблем сучасного податкового адміністрування. Так, наприклад, до базових законів з оподаткування, Закону «Про прибуток» та «Про ПДВ» за десять років дії було внесено понад 100 змін, що негативно вплинуло на податкову дисципліну платників податків та стан податкового контролю.

Ускладнюється податкове адміністрування й через наявність протиріч та колізій у правових актах, що було визнано на законодавчому рівні, в результаті чого до закону № 2181 була внесена норма щодо конфлікту інтересів (підпункт 4.4.1): у разі, коли норма закону чи іншого нормативно-правового акту, виданого на підставі закону, або коли норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або органів контролю, внаслідок чого є можливість прийняття рішення як на користь платника податків, так і органу контролю, рішення приймається на користь платника податків. Тобто, враховуючи недосконалість податкового законодавства, цією нормою на державному рівні стосовно колізійних правових норм фактично закріплено принцип сумлінності платника податків.

Взагалі ж розвиток податкової системи в Україні до сьогодні можна поділити на два етапи: на першому етапі порядок податкового адміністрування встановлювався в локальних законодавчих актах: Законі «Про прибуток», Законі «Про ПДВ», Законі «Про прибутковий податок», а на другому етапі, який почався з 2001 р., був прийнятий закон № 2181, який уніфікував правила адміністрування для всіх податків та зборів.

Податкове законодавство в Україні сформоване на основі нормативної бази, успадкованої від командно-адміністративної системи. Основи української національної податкової політики розроблялись під тиском обставин без належного наукового обґрунтування та аналізу макро- і мікроекономічних наслідків запровадження різних податків і розміру їх ставок, без урахування світового та історичного досвіду формування та розвитку податкових систем. Більшість рішень щодо формування податкової системи в Україні приймалась відповідно до

особистих знань, інтуїції або інтересів керівників держави та організаційних структур.

Це негативно вплинуло на чинну систему податкового законодавства України, яка характеризується такими недоліками:

- велика кількість нормативних документів та неузгодженість законів і підзаконних актів, які регулюють податкові відносини;

- нестабільність податкового законодавства, а саме численні зміни та поправки до чинних законів;

- наявність законів, які належать до інших галузей права, але зачіпають питання регулювання податкових відносин;

- відсутність достатніх правових гарантій для учасників податкових відносин.

З огляду на це першочерговим завданням третього етапу є уніфікація податкового законодавства шляхом прийняття Податкового кодексу з метою впровадження оптимальної податкової системи, що входить у сферу діяльності державного податкового менеджменту.

Організаційне забезпечення податкової системи полягає, насамперед, у створенні системи органів податкового адміністрування й контролю (органів ДПС, митного контролю, ПФУ) та забезпеченні їх необхідними кадровими, інформаційними та матеріальними ресурсами.

Між тим, слід зазначити, що мета державного податкового менеджменту перебуває в нерозривному зв'язку з його об'єктом і спрямована на досягнення цим об'єктом бажаного стану.

Враховуючи наведене, можна дійти висновку, що метою державного податкового менеджменту є забезпечення створення та функціонування оптимальної податкової системи.

Проблема розробки оптимальної податкової системи виникла одночасно з появою податків, однак і зараз немає єдності підходів до її вирішення.

Основоположниками у дослідженнях ефективної податкової системи вважають У. Петті («Трактат про податки й збори» (1662)) та А. Сміта («Дослідження природи й причини багатства народів» (1776)).

Зокрема, А. Смітом було виділено чотири принципи, на яких повинна ґрунтуватися оптимальна податкова система:

- 1) рівність – сплата податків пропорційно до доходів платників;

2) визначеність – ясність і визначеність податкових зобов'язань;

3) зручність сплати – збір податків у зручні для платників податків строки і в зручний спосіб;

4) «дешевість» – ощадливість витрат на збір податків; недопустимість дестимулювання ділової активності платників податків.

Надалі вченими був розроблений ряд теорій економічного регулювання (кейнсіанська теорія, неокласична теорія: теорія економіки пропонування й монетаризм, неокейнсіанська теорія), у яких основи побудови оптимальної податкової системи інтерпретувалися по-різному. Наприклад, кейнсіанська теорія виходила з пріоритету прогресивного оподаткування, а теорія економіки пропонування ґрунтувалася на зниженні ставок податків.

Фахівці відзначають, що нині не існує єдиної істинно правильної теорії економічного регулювання. У багатьох закордонних країнах, уряди яких ефективно застосовують методи регулювання на практиці, взаємодіють три основні концепції: кейнсіанська з різними варіаціями, теорія економіки пропонування й монетаризму.

У зв'язку з цим відрізняються і підходи вчених до визначення критеріїв оптимальності податкової системи. Зокрема, дискусійним є питання про дотримання принципу рівності в системі оподаткування держави, висловлюються думки, що цей принцип викликає ефект дестимулювання господарської діяльності платників податків.

В Україні принципи оподаткування визначаються на законодавчому рівні в Законі «Про систему оподаткування».

Принципи побудови оптимальної податкової системи показано на рисунку 2.1.

Виходячи із зазначених принципів та мети державного податкового менеджменту, до його завдань слід віднести [6]:

1) розробку та впровадження нормативних актів у сфері оподаткування. Виконання цього завдання передбачає здійснення заходів щодо прогнозування обсягів податкових надходжень на перспективу на основі прогнозних розрахунків зростання доходів підприємств, галузей, всієї економіки з використанням зарубіжного досвіду; розробки нових концепцій оподаткування, які

сприяють розвитку бізнесу без шкоди для державних соціальних програм;

2) створення та забезпечення функціонування системи органів податкового адміністрування та контролю;

3) створення та забезпечення функціонування системи контролю за податковою системою держави.

Рисунок 2.1 – Принципи створення та функціонування оптимальної податкової системи

Основне завдання державного податкового менеджменту щодо регламентування податкових норм і правил полягає у встановленні і коригуванні елементів податкової системи для забезпечення надходжень до бюджету та стимулюванні економічного зростання. Тобто йдеться про оптимальне поєднання фіскальної і регулювальної функцій податків. Ефективність податкового менеджменту залежить від ступеня його відповідності можливостям економіки, потребам соціально-економічного розвитку країни та інтересам громадянського суспільства [5].

У межах виконання завдань державного податкового менеджменту розробляються заходи щодо впровадження податкової політики, з метою аналізу відповідності фактичних результатів запланованим здійснюється контроль за їх виконанням, що забезпечується реалізацією функцій державного податкового менеджменту.

Метою державного податкового менеджменту є:

- 1) забезпечення виконання плану економічного і соціального розвитку необхідними бюджетними коштами з дотриманням оптимальних фінансових пропорцій;
- 2) створення та забезпечення функціонування ефективної податкової політики, вдосконалення всієї податкової системи;
- 3) складання звітів, інформація яких призначена для внутрішніх користувачів інформації (власників, менеджерів);
- 4) утворення нейтралізованого фонду грошових коштів держави і його використання на розширене відтворення, підвищення рівня життя і задоволення суспільних потреб [10].

Тема 3. Облік платників податків, податкових надходжень та обслуговування платників податків

3.1 Загальні положення щодо обліку платників податків.

3.2 Взяття на облік юридичних осіб та відокремлених підрозділів юридичних осіб.

3.1 Загальні положення щодо обліку платників податків

Облік платників податків ведеться з метою створення умов для здійснення контролюючими органами контролю за правильністю нарахування, своєчасністю і повнотою сплати податків, нарахованих фінансових санкцій, дотримання податкового та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на органи державної податкової служби.

З метою проведення податкового контролю платники податків підлягають реєстрації або взяттю на облік в органах державної податкової служби за місцезнаходженням юридичних

осіб, відокремлених підрозділів юридичних осіб, місцем проживання особи (основне місце обліку), а також за місцем розташування (реєстрації) їх підрозділів, рухомого та нерухомого майна, об'єктів оподаткування або об'єктів, які пов'язані з оподаткуванням або через які провадиться діяльність (неосновне місце обліку) [5].

Центральний орган державної податкової служби може прийняти рішення про зміну основного місця обліку платника податків.

Об'єктами оподаткування і об'єктами, пов'язаними з оподаткуванням, є майно та дії, у зв'язку з якими у платника податків виникають обов'язки щодо сплати податків та зборів. Такі об'єкти за кожним видом податку та збору визначаються згідно з відповідним розділом Податкового кодексу України.

Платник податків зобов'язаний! стати на облік у відповідних органах державної податкової служби за основним та неосновним місцем обліку, повідомляти про всі об'єкти оподаткування і об'єкти, пов'язані з оподаткуванням, органи державної податкової служби за місцезнаходженням таких об'єктів у порядку, встановленому центральним органом державної податкової служби.

Заява про взяття на облік платника податків за неосновним місцем обліку подається у відповідний податковий орган протягом 10 робочих днів після створення відокремленого підрозділу, реєстрації рухомого чи нерухомого майна чи відкриття об'єкта чи підрозділу, через які провадиться діяльність або які підлягають оподаткуванню [5].

Взяття на облік платників податків – юридичних осіб та їх відокремлених підрозділів здійснюється після їх державної реєстрації чи включення відомостей про них до відповідних державних реєстрів на умовах, що визначаються законодавчими актами України, крім випадків, коли органами реєстрації є органи державної податкової служби або коли проведення державної реєстрації платника податків у відповідному статусі законодавством не передбачається.

Всі фізичні особи–платники податків та зборів реєструються в органах державної податкової служби шляхом включення відомостей про них до Державного реєстру фізичних осіб – платників податків у порядку, визначеному кодексом.

Фізичні особи – підприємці та особи, які мають намір провадити незалежну професійну діяльність, підтягають взяттю на облік як самозайняті особи в органах державної податкової служби згідно з кодексом.

Облік платників податків в органах державної податкової служби ведеться за податковими номерами.

Порядок визначення податкового номера встановлюється центральним органом державної податкової служби.

Облік осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний орган державної податкової служби, ведеться за прізвиськом, ім'ям, по батькові і серією та номером діючого паспорта. У паспортах зазначених осіб органами державної податкової служби робиться відмітка про наявність у них права здійснювати будь-які платежі за серією та номером паспорта. Порядок внесення відмітки визначається центральним органом державної податкової служби.

Особливості обліку платників податків за окремими податками, а також окремих категорій платників податків встановлюються відповідними розділами Податкового кодексу.

Документи, що подаються платниками податків для взяття на облік в органах державної податкової служби, перевіряються у порядку, встановленому центральним органом державної податкової служби, і в разі виявлення помилок або подання недостовірних відомостей повертаються для виправлення. Платники податків, які не подали протягом п'ятих календарних днів, наступних за днем отримання повернутих документів, виправлених документів для взяття на облік в органах державної податкової служби або повторно подали такі документи з помилками, несуть відповідальність відповідно до закону [4].

Органи державної податкової служби забезпечують достовірність даних про платників податків в Єдиному банку даних про платників податків – юридичних осіб та Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків, реєстрі платників податку на додану вартість, реєстрі неприбуткових організацій та інших реєстрах, що формуються та ведуться органами державної податкової служби, їх захист від несанкціонованого доступу, оновлення, архівування та відновлення даних.

Органи державної податкової служби проводять внесення змін і доповнень до районного рівня Єдиного банку даних юридичних осіб та Реєстру самозайнятих осіб на підставі:

- інформації органів державної реєстрації;
- інформації банків та інших фінансових установ про відкриття (закриття) рахунків платників податків;
- документально підтвердженої інформації, що надається платниками податків;
- інформації суб'єктів інформаційного обміну, уповноважених вчиняти будь-які реєстраційні дії стосовно платника податків;
- рішення суду, що набрало законної сили; даних перевірок платників податків.

3.2 Взяття на облік юридичних осіб та відокремлених підрозділів юридичних осіб

Взяття на облік за основним місцем обліку юридичних осіб та їх відокремлених підрозділів як платників податків та зборів в органах державної податкової служби здійснюється на підставі відомостей з реєстраційної картки, наданих державним реєстратором згідно із Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», не пізніше наступного робочого дня з дня отримання зазначених відомостей органами державної податкової служби [5].

В Єдиному державному реєстрі містяться такі відомості щодо органів державної влади і органів місцевого самоврядування як юридичних осіб:

- повне найменування юридичної особи та скорочене в разі його наявності;
- ідентифікаційний код юридичної особи;
- місцезнаходження юридичної особи;
- дані про розпорядчий акт, на підставі якого створено юридичну особу;
- дата створення юридичної особи;
- дата державної реєстрації юридичної особи;
- дані про відокремлені підрозділи юридичної особи;

→ дані про перебування юридичної особи в процесі припинення;

→ дата та номер запису про державну реєстрацію припинення юридичної особи, підстава для його внесення.

Взяття на облік за основним місцем обліку платників податків – юридичних осіб та відокремлених підрозділів юридичних осіб, для яких законом установлені особливості їх державної реєстрації та які не включаються до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, здійснюється не пізніше наступного робочого дня з дня надходження від них відповідної заяви, яку платник податків зобов'язаний подати у десятиденний строк після державної реєстрації (легалізації, акредитації чи засвідчення факту створення іншим способом).

Відповідно до наказу МФУ «Про затвердження Порядку обліку платників податків і зборів» для взяття на облік платник податків – юридична особа (резидент) подає до органу державної податкової служби:

- заяву за ф. N 1-ОПП;
- виписку або витяг з Єдиного державного реєстру, якщо заявником є юридична особа, яка включається до Єдиного державного реєстру;
- копію свідоцтва про державну реєстрацію, якщо заявником є юридична особа, для якої законом установлені особливості її державної реєстрації та яка не включається до Єдиного державного реєстру;
- копію документа, що підтверджує присвоєння коду за ЄДРПОУ.

Довідка про взяття на облік платника податків надсилається (видається) платникам податків – юридичним особам та відокремленим підрозділам юридичних осіб наступного робочого дня з дня взяття на облік за основним місцем обліку.

Для взяття на облік як платника податків військова частина зобов'язана протягом 10 календарних днів після отримання свідоцтва про реєстрацію військової частини як суб'єкта господарювання подати до органу державної податкової служби за місцем своєї дислокації копію довідки відповідного центрального органу виконавчої влади, яка підтверджує

присвоєння коду за ЄДРПОУ. Військові частини зобов'язані протягом 10 календарних днів після отримання свідоцтва про реєстрацію військової частини як суб'єкта господарювання стати на облік в органі державної податкової служби за місцем своєї дислокації.

Підставою для взяття на облік (внесення змін, перереєстрації) відокремленого підрозділу іноземної компанії, організації, у тому числі постійного представництва нерезидента, є належна акредитація (реєстрація, легалізація) такого підрозділу на території України згідно із законом.

У разі отримання іноземною компанією або організацією чи дипломатичною місією майнових прав на нерухомість або землю в Україні, які підлягають оподаткуванню, якщо спосіб та цілі отримання цього майна не потребують створення такою компанією (організацією) відокремленого підрозділу або постійного представництва нерезидента в Україні, такий нерезидент за місцезнаходженням відповідного об'єкта подає до органу державної податкової служби для взяття на облік [5]:

- заяву за ф. N 1-ОПП;
- копію витягу з торговельного, банківського або судового реєстру, виданого в країні реєстрації іноземної компанії, організації та легалізованого в установленому порядку, якщо інше не передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, що супроводжується нотаріально засвідченим перекладом українською мовою (крім дипломатичних місій);
- нотаріально засвідчену копію правовстановлювальних документів, якими підтверджується право власності на нерухомість або право власності чи користування земельною ділянкою, виданих та зареєстрованих на ім'я нерезидента уповноваженими органами України;
- документальне підтвердження або обґрунтування того, що спосіб та цілі отримання майна не потребують створення такою компанією (організацією) відокремленого підрозділу або постійного представництва нерезидента в Україні та володіння таким майном іноземною компанією є тимчасовим з подальшим відчуженням.

Для взяття на облік постійні представництва нерезидентів та відокремлені підрозділи іноземних юридичних осіб зобов'язані звернутися протягом 10 календарних днів з дня їх державної реєстрації (акредитації, легалізації) в установленому порядку або до початку провадження господарської діяльності, якщо така реєстрація не є обов'язковою згідно із законодавством, до органів державної податкової служби за своїм місцезнаходженням.

У разі встановлення органом державної податкової служби за результатами податкового контролю ведення нерезидентом господарської діяльності через постійне представництво на території України без взяття на податковий облік складається акт, який надсилається через компетентний орган України до компетентного органу іноземної держави для організації заходів стягнення.

Форма зазначеного акта затверджується центральним органом державної податкової служби.

Якщо постійним представництвом нерезидента є юридична або фізична особа – резидент України, така особа повинна на підставі відповідного договору з нерезидентом (довіреності) протягом 10 календарних днів після укладення договору (видачі довіреності) стати на облік в органі державної податкової служби як постійне представництво нерезидента.

На обліку в органах державної податкової служби повинні перебувати угода про розподіл продукції та договори про спільну діяльність на території України без створення юридичних осіб, на яких поширюються особливості податкового обліку та оподаткування спільної діяльності.

В органах державної податкової служби не обліковуються договори про спільну діяльність, на які не поширюються особливості податкового обліку та оподаткування спільної діяльності. Кожен учасник таких договорів перебуває на обліку в органах державної податкової служби та виконує обов'язки платника податків самостійно.

Взяття на облік договору про спільну діяльність або угоди про розподіл продукції здійснює платник податків–учасник, визначений відповідальним за утримання та внесення податків до бюджету під час виконання договору або угоди.

Взяття на облік договору або угоди здійснюється шляхом додаткового взяття на облік такого учасника як платника податків – відповідального за утримання та внесення податків до бюджету під час виконання договору або угоди [5].

Для взяття на облік договору про спільну діяльність уповноважена особа зобов'язана протягом 10 календарних днів після реєстрації договору або після набрання ним чинності подати до органу державної податкової служби за своїм основним місцем обліку такі документи:

→ заяву за ф. № 1-ОПП;

→ завірену копію договору (контракту) про спільну діяльність.

До цих документів додаються:

а) інформаційна картка договору з відміткою органу, що здійснив державну реєстрацію договору, якщо до складу учасників договору про спільну діяльність входить іноземний інвестор;

б) копії документів, які підтверджують погодження договору уповноваженим органом управління відповідно до законодавства, засвідчені в установленому законодавством порядку, якщо договором передбачене використання нерухомого майна державної власності, що перебуває у господарському віданні чи оперативному управлінні учасника договору про спільну діяльність;

в) копії ліцензій та дозволів на провадження відповідних видів господарської діяльності учасників договору, отримання яких передбачено законодавством.

Заяву про взяття на облік такий платник податків зобов'язаний подати протягом 10 календарних днів після реєстрації договору або угоди або після набрання ним чинності, якщо відповідно до законодавства реєстрація договору не проводиться.

Центральний орган державної податкової служби визначає порядок обліку платників податків в органах державної податкової служби та порядок формування Реєстру великих платників податків на відповідний рік.

У разі включення платника податків до Реєстру великих платників податків на нього поширюються особливості, визначені кодексом для великих платників податків.

Після включення платника податків до Реєстру великих платників податків та отримання повідомлення центрального органу державної податкової служби про таке включення платник податків зобов'язаний стати на облік у спеціалізованому органі державної податкової служби, що здійснює податкове супроводження великих платників податків, з початку податкового періоду (календарного року), на який сформовано реєстр [4].

Щодо великих платників податків, які самостійно не стали на облік у спеціалізованому органі державної податкової служби, центральний орган державної податкової служби має право приймати рішення про зміну основного місця обліку та переведення їх на облік у спеціалізовані чи інші органи державної податкової служби.

У разі відсутності за місцем реєстрації великого платника податків спеціалізованого органу державної податкової служби облік такого платника податків за рішенням центрального органу державної податкової служби здійснюється або територіально найближчим спеціалізованим органом державної податкової служби, або іншим органом державної податкової служби.

У разі прийняття рішення про переведення великого платника податків на облік у спеціалізовану державну податкову інспекцію чи інший орган державної податкової служби відповідні органи державної податкової служби зобов'язані протягом 20 календарних днів після прийняття такого рішення здійснили взяття на облік/зняття з обліку такого платника податків.

Великий платник податків, щодо якого центральним органом державної податкової служби прийнято рішення про переведення на облік у спеціалізовану державну податкову інспекцію чи інший орган державної податкової служби, після взяття його на облік за новим місцем обліку зобов'язаний сплачувати податки, подавати податкову звітність та виконувати інші обов'язки за новим місцем обліку [5].

Тема 4. Планування та організація проведення перевірок

4.1 Зміст контрольного процесу, який здійснюють працівники органів податкового контролю. Суб'єкти податкового контролю.

4.2 Види податкових перевірок. Організація і здійснення перевірок.

4.1 Зміст контрольного процесу, який здійснюють працівники органів податкового контролю. Суб'єкти податкового контролю

Податковий контроль здійснюється для визначення кола платників податків, забезпечення своєчасного надходження запланованих сум платежів до бюджету і державних цільових фондів, визначення правильності нарахування та сплати податків і обов'язкових платежів.

Податковий контроль здійснюється органами ДКРС, Державної податкової служби (ДПС), а також іншими органами законодавчої та виконавчої влади: Верховною Радою України, Адміністрацією Президента України, Кабінетом Міністрів України, Міністерством фінансів України. Але основне навантаження з контролю за правильністю нарахування та своєчасністю сплати до бюджету податків і обов'язкових платежів лягає на Державну податкову службу України.

Податкова служба – це сукупність державних органів, які організовують і контролюють надходження податкових і окремих видів неподаткових платежів.

Статус Державної податкової служби в Україні, її функції і правові основи діяльності регулюються Законом України «Про Державну податкову службу України». Суб'єктом управління системою оподаткування в Україні є Державна податкова адміністрація. Вона складається з підрозділів, які здійснюють методичне управління і контроль за оподаткуванням. До обласного рівня відносяться податкові адміністрації в областях та Києві.

Районний рівень охоплює територіальні Державні податкові інспекції (ДПІ), місцеві ДПІ, міжрайонні територіальні об'єднані податкові інспекції, районні ДПІ.

4.2 Види податкових перевірок. Організація і здійснення перевірок

Податкові органи здійснюють **камеральні та документальні перевірки**.

Камеральні перевірки здійснюються в момент отримання податкових декларацій та розрахунків і спрямовані на контроль:

- повноти та своєчасності подання податкової звітності та розрахунків;
- дотримання вимог щодо порядку заповнення поданих документів;
- узгодженості звітних даних;
- послідовності даних у податковій звітності та їхньої відповідності складеним розрахункам податків і платежів до бюджету;
- арифметичної точності підрахунків сум тощо [4].

Документальні перевірки проводяться безпосередньо на підприємствах для контролю правильності нарахування та своєчасності сплати податків і зборів. Документальні перевірки проводяться як планові, так і позапланові.

Планові документальні перевірки здійснюються відповідно до річних планів роботи податкового органу та квартальних графіків відносно підприємств, що допускають грубі порушення податкового законодавства, мають значні обсяги діяльності чи отримали значні суми прибутку. Документальні планові перевірки проводяться не рідше одного разу на два роки, але не частіше одного разу на рік.

Позапланові (зустрічні) документальні перевірки проводяться відносно підприємств, діяльність яких пов'язана з діяльністю підприємства, на якому проводиться планова документальна перевірка. Зазвичай органами ДПС ці перевірки можуть здійснюватись як тематичні перевірки з окремих питань [4].

Документальна перевірка платників податків проводиться згідно з програмою перевірки, яка містить перелік питань, що перевіряються.

Податкові перевірки можуть бути виїзними та зустрічними.

Виїзна податкова перевірка проводиться органами податкової служби за місцем знаходження платника податку.

Зустрічна перевірка – це перевірка, що проводиться органами податкової служби на підставі письмового звернення до інших податкових органів, які взяли суб'єкт підприємницької діяльності на облік.

У цьому випадку керівництво податкового органу, який здійснює перевірку, письмово звертається з проханням про проведення зустрічної перевірки до податкового органу, у якому перебуває на обліку юридична особа, яка підлягає зустрічній перевірці. Зустрічна перевірка проводиться конкретно з тих питань, які зазначені у завданні. Державний податковий орган, який проводить зустрічну перевірку, у дводенний термін після її закінчення подає дані про результати такої перевірки до податкового органу, що дав завдання на її проведення. У випадку, якщо в ході зустрічної перевірки було виявлено порушення податкового законодавства суб'єктом підприємницької діяльності, керівник податкового органу, що проводив зустрічну перевірку, може призначити позапланову виїзну перевірку. При цьому повинна дотримуватися звичайна процедура, передбачена для проведення планових і позапланових виїзних перевірок [4].

Плановою виїзною перевіркою вважається перевірка діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, яка передбачена у плані роботи контролюючого органу і проводиться за місцем знаходження такого суб'єкта чи за місцем розташування об'єкта власності, стосовно якого проводиться така перевірка. Планова перевірка проводиться не частіше одного разу на календарний рік за письмовим рішенням керівника Державної податкової інспекції, голови Державної податкової адміністрації з обов'язковим письмовим попередженням суб'єкта підприємницької діяльності за 10 днів до її проведення.

При плановій податковій перевірці першочергово перевіряється:

- повнота відображення в податковій звітності результатів зовнішньоекономічної діяльності;
- правомірність використання податкових пільг;
- правильність відображення у звітах з ПДВ податкових векселів, що видаються платниками при ввезенні (пересиланні) товарів на територію України;
- виконання вимог щодо порядку адміністрування податкових векселів;

- повнота та правильність визначення податкових зобов'язань платниками податку, яким платежі були погашені шляхом проведення взаємозаліку.

Крім того, планові виїзні перевірки діяльності суб'єктів підприємницької діяльності повинні одночасно проводитись всіма контролюючими органами.

У разі неможливості проведення одночасної перевірки всіма контролюючими органами (відсутність умов праці для всіх перевіряючих, неможливість співпраці працівників суб'єкта підприємницької діяльності, що перевіряється, одночасно з усіма перевіряючими) перевірки проводяться у різні терміни, погоджені контролюючими органами із суб'єктом підприємницької діяльності [4].

Позапланова перевірка – це непередбачена жодними планами податкова перевірка. Позапланова перевірка проводиться у випадку:

- встановлення фактів порушення суб'єктом підприємницької діяльності норм законодавства в результаті проведення зустрічних перевірок;

- неподання суб'єктом підприємницької діяльності у встановлений строк документів обов'язкової звітності;

- встановлення недостовірності даних в документах обов'язкової звітності;

- подання суб'єктом підприємницької діяльності скарги про порушення законодавства податковими органами під час проведення планової чи позапланової перевірки;

- виникнення потреби у перевірці відомостей, отриманих від особи, яка мала правові відносини з суб'єктом підприємницької діяльності;

- неподання суб'єктом підприємницької діяльності, пояснень та їх документальних підтверджень на обов'язковий письмовий запит податкових органів протягом трьох днів з дня отримання запиту;

- реорганізації (ліквідації) підприємства;

- прийняття відповідного рішення Кабінетом Міністрів України.

Крім зазначених видів податкових перевірок, ДПІ можуть проводити повторні, оперативні, а також перевірки на вимогу суб'єктів підприємницької діяльності.

Повторна перевірка може проводитись у разі порушення кримінальної справи щодо посадових або службових осіб. Державна податкова адміністрація України має право прийняти рішення про проведення повторної перевірки суб'єкта підприємницької діяльності у разі, коли таке рішення оформлюється наказом за підписом її голови [4].

Оперативна перевірка передбачає перевірку об'єктів господарювання юридичних осіб з питань дотримання ними таких вимог:

- встановленого порядку розрахунків зі споживачами за готівку з використанням РРО та товарно-касових книг, грошових документів;

- лімітів готівки в касах та її використання при розрахунках за товари, роботи, послуги;

- наявності свідоцтв про реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, ліцензій, торгових патентів, інших спеціальних дозволів на здійснення окремих видів підприємницької діяльності та марок акцизного збору;

- обстежень виробничих, складських, торгових та інших приміщень, які використовуються як юридична адреса суб'єктів підприємницької діяльності чи для отримання доходів, сплати податку з реклами, збору за паркування автотранспорту, ринкового збору, курортного збору, збору за розміщення об'єктів торгівлі, неоподаткованого платежу та з інших питань, обумовлених податковим законодавством, які виникають в ході оперативної перевірки.

Оперативна перевірка може проводитися і на тих об'єктах господарювання суб'єктів підприємницької діяльності, де розрахунки зі споживачами проводяться у безготівковій формі. Вона має проводитись за окремими планами органів Державної податкової служби в складі не менше двох посадових осіб при наявності у них службових посвідчень, особистих знаків та посвідчення на право перевірки об'єктів, розташованих на конкретній території, в якому назва конкретних об'єктів перевірки вказується обов'язково.

Для проведення перевірки податковий інспектор повинен мати належним чином оформлене посвідчення на перевірку. За результатами перевірок складаються акти, які підписуються

особами, що здійснювали перевірку, керівником та головним бухгалтером підприємства. На відміну від актів ревізій, що складаються органами ДКРС, при податковому контролі використовуються спеціальні бланки актів перевірки, які відрізняються за формою, структурою, реквізитами, послідовністю висвітлення наслідків перевірки. Так, за результатами документальної перевірки платників податків складається акт на бланку ДПА, у якому зазначаються факти виявлених перевіркою порушень і визначаються суми податкового зобов'язання платника податків та пені за несвоєчасну сплату податків до бюджету. Податковий інспектор безпосередньо в акті дає вказівки про внесення цих сум у відповідних розмірах до бюджету і на спеціальний рахунок ДШ в десятиденний термін з дня складання акта. В акті також зазначається про прийняття постанови про вилучення документів, номери та серії складених протоколів про адміністративні правопорушення з боку керівника й головного бухгалтера [5].

Рішення про застосування фінансових санкцій за наслідками розгляду матеріалів перевірки приймає начальник ДПІ або його заступник за встановленою формою у двох примірниках, перший з яких надсилається керівнику перевіреного підприємства, а другий залишається в податковому органі для внесення відповідних записів у картках особових рахунків платників податку та для здійснення контролю за виконанням рішень.

Платники податків можуть оскаржувати результати перевірки і звертатися до податкового органу за місцем реєстрації (або до вищого за підпорядкованістю податкового органу) протягом **10 днів** з дня отримання податкового повідомлення (або відповіді про повне чи часткове незадоволення скарги) зі скаргою про необхідність перегляду цього рішення, яка подається письмово та може супроводжуватися документами й розрахунками. Крім того, результати перевірки можуть бути оскаржені в судовому порядку. Сума податкового зобов'язання, що оскаржується платником податків у відповідному порядку, вважається неузгодженою і тому виконанню не підлягає [5].

Змістовий модуль 2. Складові елементи податкового менеджменту та їх характеристика

Тема 5. Узгодження податкових зобов'язань та забезпечення їх сплати податковими органами

5.1 Апеляційне узгодження сум податкових зобов'язань.

5.2 Податкові вимоги та джерела сплати податкових зобов'язань.

5.3 Податкова застава.

5.4 Адміністративний арешт активів платників податків.

5.5 Розстрочення та відстрочення податкових зобов'язань.

5.1 Апеляційне узгодження сум податкових зобов'язань

Податкове зобов'язання платника податків, нараховане податковим органом за результатами перевірки, вважається узгодженим в день отримання ним податкового повідомлення-рішення. Проте, якщо платник податків вважає, що контролюючий орган неправильно визначив податкове зобов'язання, то він може оскаржити його до контролюючого органу вищого рівня.

Скарга повинна бути подана протягом 10 календарних днів, після дня отримання платником повідомлення-рішення, що оскаржується. Контролюючий орган зобов'язаний протягом 20 календарних днів від дня отримання скарги прийняти вмотивоване рішення та надіслати його платнику поштою або вручити під розписку.

Керівник контролюючого органу може продовжити термін розгляду скарги, але не більше ніж до 60 днів. При цьому платник податків повинен бути повідомлений про продовження терміну розгляду скарги до закінчення 20-денного строку.

Якщо вмотивоване рішення протягом 20-денного строку або протягом строку, продовженого за рішенням керівника, не надсилається платнику або він своєчасно не повідомляється про продовження терміну розгляду його скарги, то його скарга вважається повністю задоволеною.

Остаточне рішення контролюючого органу не підлягає подальшому оскарженню, але може бути оскаржене в суді [5].

5.2 Податкові вимоги та джерела сплати податкових зобов'язань

Податкова вимога повинна містити відомості про факт виникнення грошового зобов'язання та права податкової застави, розмір податкового боргу, який забезпечується податковою заставою, обов'язок погасити податковий борг та можливі наслідки його непогашення в установлений строк, попередження про опис активів, які відповідно до законодавства можуть бути предметом податкової застави, а також про можливі дату та час проведення публічних торгів з їх продажу.

Податкове повідомлення або податкові вимоги вважаються відкликаними, якщо:

- сума податкового боргу самостійно погашається платником податків або органом стягнення;

- контролюючий орган скасовує раніше прийняте податкове повідомлення-рішення про нарахування суми грошового зобов'язання або податкову вимогу;

- контролюючий орган зменшує нараховану суму грошового зобов'язання раніше прийнятого податкового повідомлення-рішення або суму податкового боргу, визначену в податковій вимозі;

- рішенням суду, що набрало законної сили, скасовується повідомлення-рішення контролюючого органу або сума податкового боргу, визначена в податковій вимозі;

- рішенням суду, що набрало законної сили, зменшується сума грошового зобов'язання, визначена у податковому повідомленні - рішенні контролюючого органу, або сума податкового боргу, визначена в податковій вимозі.

Джерелами погашення податкового боргу платника податків за рішенням органу стягнення є будь-які активи платника, за винятком:

- майна платника, яке передане та належним чином оформлене у заставу іншим особам;

- майнових та немайнових прав, що належать іншим особам, але перебувають у тимчасовому користуванні у платника без права відчуження;

- коштів інших осіб, переданих платнику у вклад (депозит) або довірче управління;

- коштів кредитів і позик, наданих платнику кредитно-фінансовими установами, що зберігаються на позикових рахунках платника;

- сум акредитивів, виставлених на ім'я платника, але не відкритих до моменту виникнення податкового боргу;

- майна, що включається до складу ЦМК державних підприємств, які не підлягають приватизації, в тому числі казенних підприємств [5].

5.3 Податкова застава

З метою забезпечення виконання платником податків своїх обов'язків, визначених ПК, майно платника податків, який має податковий борг, передається у податкову заставу. Право податкової застави не потребує письмового оформлення та виникає у випадку:

- несплати в установленій термін суми податкового зобов'язання, самостійно визначеної платником податків у поданій декларації, з дня наступного за останнім днем граничного терміну погашення такого зобов'язання;

- несплати суми податкового зобов'язання, визначеної контролюючим органом, з дня наступного, за граничним терміном погашення, визначеного у податковому повідомленні-рішенні.

Право застави поширюється на всі активи платника, які наявні в нього на день виникнення застави та які він набуде в майбутньому. Контролюючий орган зобов'язаний безоплатно зареєструвати податкову заставу у відповідному державному реєстрі.

Активи платника звільняються з податкової застави у випадку:

- отримання контролюючим органом підтвердження повного погашення суми податкового боргу в установленому законодавством порядку;

- визнання податкового боргу безнадійним;

- набрання законної сили відповідним рішенням суду про припинення податкової застави у межах процедур, визначених законодавством з питань банкрутства;

- отримання платником податків рішення відповідного органу про скасування раніше прийнятих рішень щодо нарахування суми грошового зобов'язання або його частини (пені та штрафних санкцій) внаслідок проведення процедури адміністративного або судового оскарження [5].

5.4 Адміністративний арешт активів платників податків

Арешт активів платника застосовується у випадку:

- порушення платником правил відчуження активів;
- виїзду фізичної особи, що має податковий борг, за кордон;
- відсутні дозволи (ліцензії) на здійснення господарської діяльності, торгові патенти, а також у разі відсутності реєстраторів розрахункових операцій, зареєстрованих у встановленому законодавством порядку, крім випадків, визначених законодавством;

- платник податків при наявності законних підстав відмовляється від проведення документальної перевірки або допуску перевіряючих до обстеження об'єктів;

- платник податків відмовляється від проведення перевірки стану збереження майна, яке перебуває у податковій заставі;

- платник не зареєстрований у контролюючому органі.

Арешт активів платника може бути повним та умовним [5].

5.5 Розстрочення та відстрочення податкових зобов'язань

Розстрочення податкових зобов'язань є надання платнику податків бюджетного кредиту на основну суму його податкових зобов'язань без урахування пені. Користування бюджетним кредитом є платним. Розмір відсотка за таке користування не може бути меншим, ніж ставка НБУ на день виникнення податкового боргу.

Для розстрочення або відстрочення податкового зобов'язання платник податків повинен звернутися з письмовою заявою до контролюючого органу.

Тема 6. Контрольна діяльність податкових органів

6.1 Податковий контроль та повноваження органів державної влади щодо його здійснення.

6.2 Контроль сплати ПДВ.

6.3 Контроль сплати податку на прибуток підприємств.

6.4 Контроль сплати платежів за ресурси.

6.1 Податковий контроль та повноваження органів державної влади щодо його здійснення

Податковий контроль – система заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Податковий контроль здійснюється контролюючими органами.

Контролюючими органами є органи державної фіскальної служби – центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування єдиної державної податкової, державної митної політики в частині адміністрування податків і зборів, митних платежів та реалізує державну податкову, державну митну політику, забезпечує формування та реалізацію державної політики з адміністрування єдиного внеску, забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями при застосуванні податкового та митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску, його територіальні органи.

Податковий контроль здійснюється шляхом [5]:

- ведення обліку платників податків;
- інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів;

- перевірок та звірок відповідно до вимог податкового кодексу, а також перевірок щодо дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, у порядку, встановленому законами України, що регулюють відповідну сферу правовідносин [7].

6.2 Контроль сплати ПДВ

Контроль за розрахунками та сплатою ПДВ здійснюють відповідні підрозділи податкових органів шляхом проведення:

камеральних перевірок з використанням:

- декларацій про ПДВ;
- податкових розрахунків у вигляді додатків до декларацій (розрахунків, оригіналів вантажно-митних декларацій);

- єдиного реєстру податкових накладних. Додатково працівники ДПІ головного управління ДФС можуть використовувати документи фінансової звітності платників (баланс, ф. № 2), які надаються у податкову інспекцію на письмову вимогу відповідної ДПІ;

документальних перевірок з використанням:

- актів виконаних робіт, рахунків-фактури, видаткових накладних, банківських виписок, оригіналів податкових накладних, товарно-транспортних накладних, СМР (міжнародних товарно-транспортних накладних), шляхових листів, реєстрів бухгалтерського обліку, оборотно-сальдових відомостей по рахунках.

Для перевірки повноти і своєчасності сплати ПДВ до бюджету податкові інспектори вправі перевіряти в установах банків своєчасність виконання доручень підприємств по перерахуванню з їхніх рахунків платежів у бюджет, а також виконання підприємствами вимог щодо оформлення первинних розрахунково- платіжних документів, у яких в обов'язковому порядку має вказуватися окремим рядком ПДВ [3].

6.3 Контроль сплати податку на прибуток підприємств

Базою для проведення контролю зі сплати податку на прибуток підприємств є:

- декларації платників з ППП;
- додатки до декларації з ППП, які включають:
 - АВ – розрахунок авансового внеску з податку на прибуток підприємств на суму виплачених дивідендів (прирівняних до них платежів);
 - ЗП – зменшення нарахованої суми податку;

- ПН – розрахунок (звіт) податкових зобов'язань нерезидентів, якими отримано доходи із джерелом їх походження з України;

- ТЦ – самостійне коригування податкових зобов'язань платника податку з метою трансфертного ціноутворення;

- ВП – розрахунок податкових зобов'язань за період, у якому виявлено помилку(и);

- РІ – різниці;

- ПЗ – розрахунок прибутку, що звільняється від оподаткування.

Підстави для застосування пільги:

- АМ – інформація щодо нарахованої амортизації;

- ЦП – розрахунок фінансового результату від операцій із цінними паперами [8].

6.4 Контроль сплати платежів за ресурси

Контроль за використанням земельних ресурсів з боку податкових органів включає:

- перевірку правильності використання платниками податків оцінки вартості земельних ресурсів та структури земель при розрахунку земельного податку;

- контроль своєчасності здачі розрахунку та перерахування плати за землю;

- перевірку правильності застосування платниками пільг, передбачених законом для платників земельного податку;

- контроль за своєчасністю сплати земельного податку фізичними особами.

Контроль за використанням лісових ресурсів, який проводиться під час камеральної та документальної перевірки, передбачає:

- контроль правильності обчислення і своєчасності сплати збору за спеціальне використання лісових ресурсів;

- контроль правильності ведення та оформлення лісорубних квитків;

- перевірку достовірності грошової оцінки лісу;

- контроль правильності ведення обліку відпуску деревини;

- порівняння даних податкової звітності та аналітичного і синтетичного обліку [9].

Тема 7. Відповідальність платників податків

7.1 Фінансова відповідальність платників податків.

7.2 Адміністративна відповідальність.

7.3 Кримінальна відповідальність.

7.1 Фінансова відповідальність платників податків

За порушення податкового законодавства може застосовуватися фінансова, адміністративна та кримінальна відповідальність.

Фінансові санкції включають штрафи та пеню. Податковим кодексом передбачені такі штрафні санкції:

- у разі неподання у передбачені кодексом строки документів для взяття платника на облік або неподання даних для внесення змін до його документів та неподання відомостей про осіб, відповідальних за ведення бухгалтерського обліку або складання податкової звітності – для самозайнятих осіб – 170 грн, юридичних осіб – 510 грн;

- у разі неусунення таких порушень або такі дії, вчинені особою повторно протягом року – для самозайнятих осіб – 340 грн, юридичних осіб – 1020 грн;

- у разі неподання платником податкової декларації (розрахунків) у визначені законом терміни – 170 грн за кожне таке неподання або затримку;

- ті самі дії, вчинені особою повторно протягом року – 1020 грн за кожне таке неподання або затримку;

- якщо платник самостійно донарахував податкові зобов'язання, але не сплатив передбачений законом штраф – 5 % від самостійно донарахованої суми;

- за несплату фізичною особою єдиного податку у передбачені законодавчим актом строки – 50 % від ставки податку;

- відчуження майна, що перебуває у податковій заставі, без згоди органу ДПС, якщо така згода обов'язкова – 100 % вартості відчуженого майна;

- за несплату у встановлені строки збору за здійснення деяких видів підприємницької діяльності – 50 % ставки збору;

- за неподання у встановлені строки інформації банками та іншими фінансовими установами – 170 грн;
- за ті ж порушення, виявлені повторно протягом року – 340 грн.

Пеня – це плата у вигляді відсотків, які нараховуються на суму податкового боргу з дня його виникнення:

- при нарахуванні суми податкового зобов'язання контролюючим органом – від першого робочого дня, наступного за останнім днем граничного строку погашення податкового зобов'язання, визначеного в податковому повідомленні-рішенні [5].

7.2 Адміністративна відповідальність

Адміністративна відповідальність (штрафи) передбачена Кодексом про адміністративні правопорушення (КпАП).

Адміністративні штрафи накладаються лише на фізичних осіб – окремих платників податків, керівників і бухгалтерів платників податків – юридичних осіб, інших громадян, винних у порушенні податкового законодавства.

КпАП передбачає відповідальність за такі порушення податкового законодавства:

- порушення порядку розрахунків із споживачами;
- незаконна торговельна діяльність;
- порушення правил здійснення валютних операцій;
- порушення порядку заняття підприємницькою або господарською діяльністю;
- ухилення від подання декларації про доходи;
- зберігання або транспортування алкогольних напоїв або тютюнових виробів, на яких немає акцизних марок;
- ухилення від реєстрації в органах Пенсійного фонду і фондах соціального страхування та порушення порядку обчислення і сплати внесків на соціальне страхування;
- порушення порядку подання фінансової звітності та ведення бухгалтерського обліку при ліквідації юридичної особи [10].

7.3 Кримінальна відповідальність

Карній відповідальності та покаранню підлягає особа, винна у вчиненні злочину, тобто така, що умисно або з необережності вчинила передбачене карним законодавством суспільно небезпечне діяння. Важким злочином визнається ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів за обтяжуючих обставин, а також шахрайство з фінансовими ресурсами.

Державна фіскальна служба уповноважена передавати правоохоронним органам матеріали за фактами правопорушень, за які передбачено кримінальну відповідальність, якщо їх розслідування не належить до компетенції податкової поліції, а також направляти матеріали з цих питань спеціальним органам з боротьби з організованою злочинністю при виявленні порушень, що свідчать про організовану злочинну діяльність, або дій, які створюють умови для такої діяльності [10].

Карним кодексом України передбачено відповідальність за такі види порушення податкового законодавства:

- незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (в основному, це алкоголь і тютюнові вироби);
- ухилення від повернення виручки в іноземній валюті;
- незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків;
- легалізація («відмивання») грошових коштів та іншого майна;
- ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів;
- незаконне виготовлення, підроблення, використання і збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок;
- фіктивне банкрутство [11].

Тема 8. Корпоративний податковий менеджмент

8.1 Сутність та елементи корпоративного податкового менеджменту.

8.2 Податкове планування на підприємствах.

8.3 Ухилення від оподаткування.

8.1 Сутність та елементи корпоративного податкового менеджменту

Корпоративний податковий менеджмент – це система управління податковими потоками підприємства шляхом використання науково обґрунтованих ринкових форм і методів та ухвалення управлінських рішень у сфері податкових доходів і витрат на макрорівні.

Корпоративний податковий менеджмент, як складова менеджменту підприємства, має ті ж функціональні елементи, а саме: планування; організування; мотивування; регулювання; облік; контроль.

Реалізацією податкової політики та управління податковими платежами на підприємствах займаються або фахівці фінансового відділу, або бухгалтерії [12].

До їх функцій входить:

- розроблення і обґрунтування застосування ефективного податкового режиму;
- створення та підтримка інформацій бази податкового законодавства;
- розроблення корпоративної податкової політики і податкового бюджету;
- здійснення корпоративного податкового планування, прогнозування та бюджетування;
- розроблення корпоративного податкового регулювання;
- здійснення внутрішнього податкового контролю та аналізу оподаткування підприємства;
- забезпечення виконання зовнішнього податкового контролю (своєчасне і повне подання документації податковим органам);
- дотримання податкової дисципліни (своєчасне взяття на облік у відповідні органи та перереєстрація; розроблення

податкового календаря та регулювання сплати окремих податкових платежів; отримання податкових пільг);

- організація методичної роботи у сфері оподаткування на підприємстві.

8.2 Податкове планування на підприємствах

Податкове планування на підприємстві направлене на оптимізацію податкових потоків і регулювання процесу управління підприємством.

Розрізняють оперативне, тактичне та стратегічне податкове планування [13].

На оперативному рівні здійснюється планування поточних податкових потоків, розрахунку і сплати податків у звітному періоді.

На тактичному рівні податкове планування стає частиною загальної системи фінансового управління на підприємстві, під час якого складаються прогнози податкових зобов'язань підприємства та наслідків планованих операцій, які враховуються при формуванні прогнозів фінансових потоків підприємства.

Стратегічне податкове планування передбачає складання податкового плану, спрямованого на досягнення стратегічних цілей підприємства.

Основна мета стратегічного податкового планування полягає в розробленні таких моделей і варіантів ведення господарських операцій підприємств, які б в найбільшій мірі відповідали визначеним стратегічним цілям підприємства з урахуванням можливих змін в зовнішньому середовищі.

8.3 Ухилення від оподаткування

Можна виділити такі причини ухилення платників податків від оподаткування:

- етично-психологічні:

а) високе податкове навантаження, яке не зіставне з кількістю благ, які реально надаються державою суспільству;

б) надання податкових пільг окремим категоріям платників ставить в гірші умови інших платників, які таким чином прагнуть вирівняти себе з пільговиками;

- економічні:

а) для підприємств, фінансове положення яких нестабільне, або які знаходяться на межі банкрутства, мінімізація податків часто є єдиним способом виживання;

б) підприємства, фінансове становище яких стабільне, вдаються до мінімізації податків в залежності від економії, яку вони отримують в результаті таких дій, а також ступеня ризику бути притягненим до відповідальності у випадку виявлення порушення податкового законодавства;

- техніко-юридичні: недосконалість податкового законодавства (наявність пільг, різних ставок оподаткування, джерел віднесення витрат, двозначність тлумачення окремих положень податкових законів).

На практиці існують різні шляхи мінімізації податкових платежів:

а) з порушенням податкового законодавства;

б) законними методами.

Перший шлях називається ухиленням від оподаткування. Він базується на свідомому приховуванні платниками своїх доходів і майна, виведенні бізнесу в «тінь», спотворенні бухгалтерської та податкової звітності.

Другий шлях передбачає законну мінімізацію податків. Для цього використовуються податкові пільги та податкові режими оподаткування, двозначне і неконкретне трактування окремих положень законів, їх неузгодженість між собою [14].

Список літератури

- 1 Конституція України. Київ: Просвіта, 1996. 80 с.
- 2 Про державну податкову службу в Україні: Закон України від 05.02.1998 р. № 83/98-ВР із змін. та допов. *Уряд. кур'єр*. 1998. 14 лют. 25 с.
- 3 Про податок на додану вартість: Закон України від 03.04.1997 р. № 168/97-ВР. *Уряд. кур'єр*. 1997. 8 трав. (№ 80–81). 28 с.
- 4 Про систему оподаткування: Закон України від 18.02.1997 р. № 77/97-ВР зі змін. та допов. *Голос України*. 1997. 25 берез. 24 с.
- 5 Податковий кодекс України. Харьков: Изд. дом «Фактор», 2011. 493 с.
- 6 Гега П., Доля Л. Основи податкового права: навч. посіб. Київ: Т-во “Знання”; КОО, 1998. 273 с.
- 7 Гридчина М. В., Вдовиченко Н. И., Калина А. В. Налоговая система Украины: учеб. пособ. Киев: МАУП, 2000. 128 с.
- 8 Золотько І. А. Податкова система: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 328 с.
- 9 Дикань Л. В. Налогообложение. Харків: Консум, 1996. 428 с.
- 10 Литвиненко Я. В. Податкова політика. Київ: МАУП, 2003. 224 с.
- 11 Василик О. Д. Податкова система України: навч. посіб. Київ: ВАТ «Поліграфкнига», 2004. 478 с.
- 12 Конрад Ю., Лунина И. Налоговая политика в Украине: подходы и перспективы. *Экономика Украины*. 1996. № 11. 5 с.
- 13 Система оподаткування та податкова політика / В. Б. Захожай, Я. В. Литвиненко, К. В. Захожай, Р. Я. Литвиненко. Київ: Центр навч. літ., 2006. 468 с.
- 14 Тимченко О. М. Податковий менеджмент: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2001. 224 с.

К. А. Карачарова

ПОДАТКОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Конспект лекцій

Відповідальний за випуск Карачарова К. А.

Редактор Решетилова В. В.

Підписано до друку 19.06.20 р.

Формат паперу 60x84 1/16. Папір писальний.

Умовн.-друк.арк. 2,25. Тираж 5. Замовлення №

Видавець та виготовлювач Український державний університет
залізничного транспорту,
61050, Харків-50, майдан Фейєрбаха, 7.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6100 від 21.03.2018 р.